

PAUL BUSHKOVITCH • **Büyük Petro**

PAUL BUSHKOVITCH Harvard Koleji ve Columbia Üniversitesi'nde eğitim görmüştür. Diğer çalışmaları şunlardır: *The Merchants of Moscow (1580-1650)* (1980), *Religion and Society in Russia: The Sixteenth and Seventeenth Centuries* (1992) ve *Peter the Great: The Struggle for Power 1671-1725* (2001). Bushkovitch, 1975'ten beri Yale Üniversitesi Tarih Bölümü'nde ders vermektedir.

Peter the Great

© 2001 Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

İletişim Yayınları 1721 • Biyografi Dizisi 15

ISBN-13: 978-975-05-0914-4

© 2012 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2012, İstanbul

EDİTÖR Levent Cantek

DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Paul Delaroché, "Peter I of Russia", 1838

UYGULAMA Hüsni Abbas

DÜZELTİ Melek Özmüş

DİZİN Ulaş Dayı

BASKI ve CİLT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

PAUL BUSHKOVITCH

Büyük Petro

Peter the Great

ÇEVİREN *Berna Akkıyal*

İÇİNDEKİLER

DİZİ EDITÖRÜNÜN ÖNSÖZÜ	7
KRONOLOJİ	11
Giriş	13
BİRİNCİ BÖLÜM	
17. Yüzyılın Sonunda Rusya	23
Rusya'nın kökeni 23 • 16. yüzyıl siyaseti 34 •	
17. yüzyıl 43	
İKİNCİ BÖLÜM	
Gelenek ve Batılılaşma	55
Rus geleneği 59 • Kilise reformu ve Batılılaşma 65 •	
Siyasi düşünce 72 • Yüzyılın sonu 77	
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
Çeyrek Asırlık Bir Çatışma (1676-1699)	85
İhtilaf ve anlaşmazlık 86 • Petro tahtta 96 •	
Petro'nun dönüşü 103	

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Deneyler Çağı (1700-1716).....113

Memlekette reform 123 • Aleksey Petroviç 131

BEŞİNCİ BÖLÜM

Kriz ve Çözüm (1716-1725).....143

Soruşturma ve dava 145 • Son reformlar 152 •

Siyasi düşünce 161

ALTINCI BÖLÜM

Mutlakıyet, Aristokrasi ve Reform.....173

Dizin.....177

DİZİ EDITÖRÜNÜN ÖNSÖZÜ

Paul Bushkovitch'in kitabının başında zekice gözlemlediği gibi, Büyük Petro yaşamı boyunca ve sonrasında, güçlü ve çoğu zaman kafa karıştıran bir imaj yaratmıştır. Ölümünden beri de çelişkili biçimlerde resmedilmiştir. Örnek olarak, Büyük Petro'nun ölümünden sonra yapılmış olan iki ayrı tasvirini ele alalım. 1768'de genç Rus yazar Mihail Heraskov (1733-1807) "Numa ya da Bayındır Roma" adlı şiirinde şöyle yazar:

*Zaman ilerlediğinde bir sedir gibi yükseldi
Tüm Çarların üzerinde kanun koyucu Petro;
Çalışıyor, nöbet tutuyor; Rusya'yı diriltiyor,
Yeni gökler ve yeni bir dünya gösteriyor;
Zihinlere ışık, kalplere anlayış veriyor;
Tebaasına zafer getirdi ve Kendisini ölümsüz kıldı.¹*

Şair Heraskov, reformcu Petro'nun kahramanca, İsvari kurtarıcı özelliklerini yakalarken, bu şiirden yalnızca on bir

1 Mihail Matveyevič, "Stihi ot izdatelâ", *İli prosvetayuşçiy Rim* (Moskova, 1768), Nicholas Riasanovsky, *The Image of Peter the Great in Russian History and Thought*'tan aktarılmıştır (New York: Oxford University Press, 1985, s. 39).

yıl sonra, Avrupa Aydınlanması'nın öncü entelektüelleriyle (Voltaire, Diderot ve Adam Smith) şahsen tanışmış olan Prenses Katerina Daşkova (1744-1810), Büyük Petro'yu şöyle tasvir ediyordu:

Asabi, kaba ve despotik biri olan Petro, ayırım gözetmeksizin herkese, her şeye katlanmak zorunda olan köleler gibi davranırdı; zorla başlatmış olduğu bazı yeniliklerin zaten zaman içinde barışçıl yollardan gelebilecek şeyler olduğunu cehaleti yüzünden görmemişti... Yabancılara, Ruslara göre böylesine çok değer vermiş olmasaydı, atalarımız arasından en kıymetli kişileri mahvetmeyecekti. Yasaları, hatta kendi koyduklarını bu kadar sık değiştirmiş olmasaydı, iktidarı ve yasalara saygıyı sarsmayacaktı. Babasının kurallarının ve yasaının temellerini yıktı; yerlerine despotik yasalar getirdi, onların bazılarını da bir bir feshetti.²

Böylesine tutarsız tepkiler yaratan bir figür olan Büyük Petro, fiziksel olarak dev gibi bir adam, müthiş kudretli ve hırslı bir hükümdardı. Yaklaşık iki metre boyundaydı ve fiziksel gücü ve canlılığı muazzamdı. Otuz altı yıllık hükümdarlık döneminde (1689-1725), tüm devlet ilişkilerine, diplomasiye, yönetime, adalete, maliyeye, endüstriye ve eğitime bizzat müdahale etti. Kusursuz bir kara ve deniz kumandanıydı. Bu yetenekleriyle kendisini subaylığa terfi ettirmeden önce erlerin arasında savaşıp tüm silahları kullanmayı öğrenerek, askerlik sanatında ve denizcilik biliminde yetiştirdi. Kendi kendisini yetiştiren bir adam olan Petro, Hollandaca ve Almanca öğrenmesinin yanı sıra başka dillere de aşinalık kazandı. Ayrıca, ayakkabıcılıktan gemi inşaatına kadar yirmi ayrı zanaata vakıf oldu. En önemlisi, o döneme dek hiçbir

2 E.R. Daşkova, "Mon histoire", *Bumagi kniagina E.R. Daškovi. Arkhiv knizia Voronstsova*, cilt XXI (Moskova, 1881), 219-22'de alıntılanmış, 56. Büyük Petro'nun tasviri büyük ölçüde Riasanovsky'nin "The Russian Enlightenment" adlı bölümüne dayanmaktadır (s. 3-85).

Rus'un yapmamış olduğu bir şeyi yaptı: Teknoloji, endüstri, ticaret, kültür, görgü ve savaş sanatı konularında Batı'dan neler alınabileceğini görmek için iki kez Batı Avrupa'ya gitti.

Her şeyden çok, Rusya'yı bir dünya gücü haline getirmenin yollarını aradı. Bu, önce Osmanlı İmparatorluğu'na, sonra da yirmi yıl süren bir savaşla İsveç'e karşı mücadele vererek Rusya'nın denize erişimini sağlarken içeride de radikal reformlar yapmak anlamına geliyordu. 1709'da Poltava'da kazandığı büyük zaferin ardından, Livonya'nın büyük bölümünü ve Baltık Denizi kıyısında bulunan Riga, Reval ve Viborg limanları da dahil, Finlandiya'nın bir kısmını ele geçirdi. Sonra ilgisini doğuya yönelterek İran'a bir sefer düzenledi ve galip gelerek Hazar Gölü kıyısında iki limanı aldı.

Petro içeride ise kendi sarayındaki aristokratların sert muhalefeti altında Rusya'yı hızlı bir değişim içine sokarak, büyük bir dönüşüm gerçekleştirdi. Önüne koyduğu reformları gerçekleştirme yolunda, Bushkovitch'in de gösterdiği gibi, amacına ulaşmak için gerektiğinde ödünler vermeye razı gelen, kurnaz bir siyasetçi olduğunu kanıtladı. Her şeyden önemlisi, devletin çıkarlarını, şahsi çıkarlarının ve heveslerinin üstünde tuttu.

Bu nedenle Bushkovitch'in çalışması Petro'yu büyük bir "kanun koyucu" olarak görenlere de (Heraskov), zalim bir "despot" olarak niteleyenlere de (Daşkova) itiraz niteliğinde. Bushkovitch, her iki Petro tasvirinin de yanlı görüşlere dayandığını ve hem belli bir bakış açısını yansıttığını hem de basit hatalar içerdiğini ortaya koyuyor. Yazar, bu yeni portrede, iktidarı döneminde yapılan siyasal, ekonomik ve toplumsal reformların ince ayrıntılarını örten gizli gölgeyi gösterirken, Petro'nun faal yönünü açığa çıkarıyor. Yazar, Büyük Petro'nun, dehasına ve müthiş hükümdarlık becerisine rağmen, yalnız başına hareket etmediğini, susmasını pek bilmeyen aristokratlarla yakın ilişki içinde olduğunu gös-

teriyor. Bu çalışma, çar ile köklü aristokrasi arasında sürüp giden mücadelede yaşananları sunuyor. Bushkovitch bunu yapmak için Rus kültür ve siyaset tarihindeki daha büyük değişimleri okuyucular açısından anlaşılır kılarken, Petro devrine yeni bir yorumsal kavrayış sunuyor. Sonuç olarak, Rus tarihiyle ilgilenen öğretim görevlileri de öğrenciler de Büyük Petro hakkındaki bu ustaca çalışmada aradıklarını bulacaklar.

DONALD T. CRITCHLOW

Rowman&Littlefield Publishers, Inc. Diziler Genel Editörü